

haberi aliter non potest, nec attenditur excusatio respectu affinitatis in hoc casu.»

(36. Qui inhabiles sunt ad testimonium ferendum, ut infames et hujusmodi, tenentur revelare, præsertim cum deficient aliæ probationes, quia eorum testimonium non omnino invalidum est; nam, etsi non probent, faciunt tamen præsumptionem: Glossa verb. *Ad testimonium*, in cap. 1 De testibus, in 6, cum citatis a Farinac., part. III, q. 62, num. 274; Barbosa, cit. allegat. 96, n. 62, cum aliis ibi citatis.

(37. Monitorii vi revelare nemo tenetur id quod duntaxat scit sub secreto naturali ad fidem habendi ad id consilium, vel auxiliium sub tali sigillo sibi communicatum, ut solet accidere in medicis, chirurgis, pharmacopolis, obstetricibus, advocatis, procuratoribus, tabellionibus et hujusmodi, qui secreta infirmorum, clientum et aliorum sub naturali sigillo percipiunt, quia obligatio servandi tale arcanum, seu sigillum est juris naturalis, contra quod non potest obligare monitorium, quod est præceptum, seu jus duntaxat ecclesiasticum. Sic Barbosa, cit. allegat. 96, n. 63, et communis doctorum cum S. Thoma, 2-2, qu. 70, art. 1, ad 2, ubi sic præcise dicit: «Quandoque vero sunt talia, quæ quis prodere non tenetur, unde potest obligari ex hoc, quod sibi sub secreto committuntur? Et tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto superioris; quia servare fidem est de jure naturali. Nihil autem potest præcipi contra id quod est de jure naturali.» (38. Excipite tamen casus in quibus agatur de impediendo futuro damno reipublicæ, aut tertiæ personæ privatæ, quod aliter evitari non possit; aut de revelando impedimento occulto matrimonium dirimente, quia in his casibus tenentur medici, chirurgi, pharmacopola, obstetrices, advocati, procuratores, tabelliones et alii omnes revelare secretum naturale, ut tales mali exitus antevertantur; nam bonum publicum prævalet bono particulari, seu privato; et jus naturale innocentis, ne grave damnum patiatur, prævalet juri naturali, quod habet nocens, ne reveletur; et validitas, seu bonum sacramenti obligat ad detegendum impedimentum dirimens etiam sub solo naturali sigillo cognitum, ut sic evitetur nullitas ejusdem sacramenti, continuus concubinatus, aliaque gravissima mala inde obventura: Eveillon., *Tract. de excommunic. et monitor.*, cap. 23, art. 2, § 2; Barbosa, cit. allegat. 96, n. 63; Navarr., in *Canon inter*, verb. 53, caus. 11, quæst. 3, conclus. 6, n. 222; Valentia, tom. III, in *Summa S. Thom.*, disp. 1, quæst. 10, punct. 5; Poutas, verb. *Monitorium*, caus. 8, in fine; Bonacina, tom. I *De obligat. denunciandi*, a n. 1; Aretin., in *Pract. crimin.*, pag. 164; Melphi, in *Pract. crimin.*, verb. *Testes*; Felix Potestas, loc. cit., n. 57, ubi testatur de communi.

(39. Nemo tenetur denunciare ea quæ certo non scit, quia alioquin se exponeret periculo levitatis et patientem exponeret damno, quod fortasse injuste pateretur. Hinc

monitoria, seu edicta, loquuntur de scientibus; scire autem proprie est veritatem visu, vel alio corporis sensu perceptam vere et realiter retinere. Barbosa, cit. allegat. 96, n. 66, cum Reginald., Lazar., Campanil., Bonacin., Ugolin., Homob., et aliis ibi citatis. (40. Unde nemo revelare tenetur ea quæ audivit a personis levibus, vel ignotis, aut nihil certum scientibus. Barbosa, loc. cit., n. 67, cum Navarr., Sanchez, Reginald., Bonacina ibi citatis et alii passim. (41. Neque quis revelare tenetur quæ audivit ab eo qui jam denunciavit, quia ex quo iudex jam factus est certus, certiorari ulterius non oportet, cap. *Eum qui* 32, De regul. juris, in 6, ibi: «Eum qui certus est, certiorari ulterius non oportet.» Barbosa, loc. cit., n. 68, cum Navarr., Graff. Sayr., Avila, Lazar., Bonacin., ibi citatis; Felix Potestas, loc. cit., num. 54; Fr. Emmanuel, in *Summ.*, part. I, cap. 79, num. 7 et alii.

(42. Nemo denunciare tenetur id quod in iudicio probare non potest, quia, quod probari non potest, se habet ac si nesciretur. Barbosa, loc. cit., n. 52, cum Navarr., Lazar., Avila, Bonacina, Escobar, Sayr., Henricq., Genuens., Ugolin., Raynaud, ibi citatis. (43. Excipiuntur tamen aliqui casus respicientes alias materias. Primus casus exceptus est, quando agitur de iis quæ respiciunt fidem et Christianam religionem, ut hæresis, vel blasphemia hæreticalis; in his enim denunciator habetur pro teste et in illis uni testi creditur; cap. *In omni negotio* 2, De testibus; Barbosa, loc. cit., sub n. 52, cum Lazar., Diana, Baun., Genuens., Bonacina et aliis ibi citatis. Hæretici enim, quamvis occulti et probari non possint, sunt denunciandi, ut patet ex propositione 5 inter damnatas ab Alexandro VII 24 Septembris 1665, ibi: «Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.»

(44. Secundus casus exceptus est, quando agitur de iis quæ respiciunt bonum publicum, ut sunt proditores patriæ, machinationes, conspirationes in principem, seu superiorem, crimina læsæ majestatis, simonia, subornationes in electionibus, homicidia occulte grassantia, falsificationes monetæ et similia. Hæc enim dicuntur crimina exceptuata, pro quibus solent monitoria concedi, ut reveletur occultus delinquens notorii criminis ad finem ipsum in aliorum exemplum puniendi et sic consulendi bono communitatis. Unde talia delicta sunt denuncianda, etiamsi sciantur sub secreto naturali et probari non possint. Tamburin., lib. VI, *Decalog.*, cap. 2, § 4; Bonacina, tom. I *De obligat. denunciandi*, disputat. 6, n. 5; Felix Potestas, loc. cit., n. 62; Barbosa, loc. cit., n. 52, cum pluribus ibi citatis.

(45. Tertius casus exceptus est, quando agitur de impedimentis dirimentibus matrimonium; tunc enim, etiamsi talia impedimenta sint occulta et probari non possint, denunciari debent sub mortali, quia etiam denuntiatio unius solius sufficit ad matrimonium impediendum, propter evitandam

injuriam sacramenti et peccata, aliaque mala inde obventura, cap. *Præterea* 12, De sponsalibus; Barbosa, loc. cit., n. 52, cum pluribus ibi citatis.

(46. Quartus casus exceptus est, quando monitoria, seu edicta, non præcipiunt denuntiationem, sed testificationem; tunc enim tenetur quis revelare et testari, seu deponere tanquam testis, si juridice interrogetur, quamvis probari non possit, cum in edicto præcipiatur simpliciter et absolute testificatio. Barbosa, loc. cit., n. 52, cum Lazar., Avila, Sayr., Bonacina, Genuens., ibi citatis; Felix Potestas, loc. cit., n. 73; Bordon., part. III, resolut. 201, n. 49 et alii passim.

(47. Non tenetur denunciare vi monitorii ad finem restitutionis, qui rite rem præscripsit, quia per usucapionem et præscriptionem res fit propria usucipientis et præscribitur, ut sicuti non tenetur restituere, ita nec denunciare. Navar., consil. 35, n. 8 *De sentent. excommunic.*; Avila, *De censuris*, part. II, cap. 5, disp. 5, dub. 1, illat. 3; Barbosa, l. c., n. 82; Raynaud., *De monitor.*, part. I, c. 2, quæst. 7; Monacell., part. I, tit. 9, formul. 11, n. 9 et alii passim.

(48. Non tenetur denunciare, qui rem habet sibi debitam, quamvis adsint creditores ipso anteriores, quia iudex ecclesiasticus intendit tantum obligare restitutionem illius, quod non potest retineri sine peccato, qui autem habet rem sibi vere debitam, illam retinet sine ullo peccato. Comitulus, *Respons. moral.*, lib. III, qu. 39; Diana, part. III, tract. 5, resolut. 20; Raynaud., *De monitor.*, part. I, cap. 2, quæst. 6; Barbosa, loc. cit., et alii.

(49. Nec etiam tenetur denunciare, qui bona fide rem alienam pretio numerato emit a latrone negata, aut non sperata refusione pretii; Rebell., *De obligat. justitiæ*, part. I, lib. II, q. 9, n. 6; Sanchez, *De matrimon.*, l. II, disp. 41, a n. 27; Sayr., in *Clavi regia*, lib. XX, tract. 2, cap. 3, n. 5; Raynaud., *De monitor.*, part. I, cap. 2, quæst. 10; Barbosa, loc. cit., n. 83; Monacell., loc. cit., n. 9; Guazin., in *Tract. de defens. animar.*, lib. II, defens. 2, cap. 15, a n. 65 et alii plures; quamvis enim juxta dicta in verb. *EMPTIO ET VENDITIO*, art. 2, a n. 1, emens bona fide rem furtivam, seu alienam, teneatur eam restituere domino, nec possit ab ipso repetere expensum pro ea, juxta communioem doctorum sententiam, attamen juxta dicta *ibidem* n. 7, est revera etiam probabile quod talis emptor possit rem furtivam reddere furi ad pretium recuperandum, sequè indemnem servandum, ut præter ibi citatos tenent Philarch., *De offic. sacerdot.*, part. II, lib. VI, cap. 18; Valentia, 2-2, disput. 5, qu. 6, punct. 4; Rebell., *De obligat. justitiæ*, part. I, lib. II, qu. 9, n. 3; Torres, tom. II, disp. 13, dub. 2; Bonacina, *De contractibus*, disp. 1, *De restitut.* qu. 4; punct. 2, apud Barbosam, cit. allegat. 96, n. 83.

(50. Delinens mala fide scripturam alienam, quatenus eam abstulit, tenetur vi monitorii eam reddere domino cum æquali suo damno, aut paulo majori, non tamen cum

damno longe majori damno ipsius domini. Tamburin, lib. IX, *Decalog.*, cap. 3, § 3, a n. 19, cum Molina, Lessio, Azorio, Valentia, Navarr. Bonacina ab ipso citatis, Diana part. IX, tr. 8, resolut. 48; Felix Potestas, tom. II, part. I, num. 114, et alii. Et ratio primæ partis est, quia actio injusta obligat ad amovendum damnum ab innocente, et ad ponendam æqualitatem. Unde detinens mala fide alienam scripturam, tenetur eam reddere domino cum æquali, seu paulo majori damno in suis bonis, damno in bonis domini, cum æquali, seu paulo majori damno in sua vita, aut sua fama, damno in vita, aut fama domini; in damno enim æquali, seu paulo majori, potior est ratio innocentis. Quamvis enim, simpliciter et absolute loquendo, multo plus valeat vita, aut fama propria, quam vita, aut fama alterius, adeoque, cæteris paribus, et quando uterque est innocens, propria sit præferenda alienæ, non sic tamen, quando non adest paritas, et æqualitas utriusque, sed unus est nocens, quia in tali casu multo plus valet vita, aut fama innocentis, quam nocentis, adeoque, stante tali disparitate, et inæqualitate, vita, aut fama aliena innocentis est præferenda vitæ, aut famæ propriæ nocentis.

Ratio autem secundæ partis, nempe quod non teneatur scripturam reddere cum suo damno longe majori damno ipsius domini, est quia justitia commutativa nihil aliud præcipit, quam ut ponatur æqualitas, et sic injustus scripturam detentor excusatur a restitutione ob impotentiam ponendi æqualitatem: si enim ex restitutione scripturæ sequatur infamia restituentis, ad eam non tenetur; si damnum domini sit solum in bonis temporalibus, quia jactura famæ, utpote superioris ordinis, est longe major jactura honorum temporalium, utpote inferioris ordinis; sicuti etiam non tenetur restituere, si suum damnum sit circa bona ejusdem ordinis, sed multo, et longe majus damno domini, ut si damnum domini sit quinquaginta aureorum, et suum sit centum aureorum: et ultra. Sic doctores supracitati.

(51. Cum hac tamen advertentia, quod, si injustus detentor possit suam infamiam, seu suum majus damnum evitare restituendo scripturam medio secreto amico, aut prudenti confessario, seu alio modo, tenetur omnino restituere, alias, ultra grave peccatum, incurrit excommunicationem latam in monitorio. *Communis*.

(52. Detinens bona fide scripturam alienam non tenetur eam reddere cura suo, aut suorum notabili damno etiam minori damno domini scripturæ, quia cum talis scripturæ detentio non sit ei culpabilis, non potest obligari ad ejus restitutionem cum notabili suo, aut suorum detrimento, arg. cap. *Cognoscentes* 2, De constitutionibus: ibi: «Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non convenit.» Diana, in *Summa*, verb. *Testis*, n. 6; Busemb., lib. VI *De statutibus*, cap. 3, dub. 6, n. 1; Felix Potestas,

loc. cit., n. 16. Tamburin, l. c., num. 24, et alii plures ad ipsum.

(53. Si autem dictus bonæ fidei detentor possit suorum notabile damnum evitare, restituendo per se, aut medio secreto amico, seu prudenti confessario, vel alio modo, tenetur ex justitia id facere, quando advertit scripturam esse alienam, alias tenebitur ad omnia damna, quæ sequerentur a die habitæ notitiæ, seu factæ advertentiæ, quod scriptura esset aliena, quia a tali die incœpit esse injustus detentor. Unde cum potuerit, et noluerit, restituendo, ut debebat, dictam scripturam, damna impedire, gravem culpam commisit contra justitiam ex re accepta, adeoque tenetur ad restitutionem. Tamburin, loc. cit., num. 8, *ibidem*, c. 1, § 9, n. 6, et c. 2, § 1, num. 7, cum aliis ibi citatis, Felix Potestas, loc. cit., n. 117 et 118, contra Busemb., loc. cit., ubi cum aliis dicit teneri restituere dictam scripturam solum ex charitate, et non ex justitia, adeoque non obligari ad damna inde secuta.

(54. Detinens scripturam publicam continentem acta producta, et effecta in judicio tenetur vi monitorii eam tradere, sicuti et testis eam revelare, quia talis scriptura spectat ad justitiam publicam ministrandam. *Communis*. (55. Detinens scripturam communem reo, et actori, quatenus spectat ad jus utriusque, non tenetur vi monitorii eam tradere, sicuti nec testis revelare, quando inservire potest pro jure alterius contra proprium, quia, cum talis scriptura sit utrique communis, cæteris paribus, melior est conditio possidentis. *Communis*.

(56. Detinens scripturam propriam spectantem ad suum jus, et ad sua bona non tenetur vi monitorii eam tradere, sicuti nec testis revelare, quia monitorium fertur contra retinentes scripturas alienas, et spectantes ad jura, et bona actoris: non enim potest quis obligari ad tradenda, seu revelanda arma sua inimico. *Communis*. (57. Detinens scripturam spectantem ad jus, et bona actoris, si sit certus de sua justitia, et quod actor, attenta ejus potentia, seu opulencia, utetur injuste tali scriptura contra ipsum, tunc, durante eo periculo, non tenetur vi monitorii eam tradere, sicuti nec testis revelare, quia monitorium datur ad impedienda, et non ferenda mala; talis autem consignans, seu revelans dictam scripturam in data hypothese, non solum cooperaretur ad malum temporale sui, sed etiam ad malum spirituale, id est peccatum actoris, sicuti cooperaretur ad peccatum detinens gladium alterius, si illum ei consignaret in contingencia, qua esset certus, aut probabiliter crederet quod esset eo usurus ad aliquem occidendum. *Communis*. (58. Si autem detinens scripturam spectantem ad jus et bona actoris non sit certus de sua justitia, nec quod actor ea utetur injuste, sed solum sit dubius, tunc tenetur dictam scripturam consignare, quia in dubio possessio stat pro creditore, de eujus jure, et bonis est scriptura, qui non est

privandus sua scriptura ex dubia sui malitia, nam in dubio quilibet est præsumendus bonus; arg. cap. *In cunctis* 52, caus. 11, quæst. 3, et cap. *Mandata* 6, De præsumptionibus. (59. Et a fortiori tenetur detinens dictam scripturam actori consignare, et testis revelare, si actor habet jus quamvis litigiosum ad rem, in ordine ad quam inservit scriptura, quia tunc est injustus detentor in præjudicium actoris, cui ex justitia debetur sua scriptura, ut possit suum jus prosequi; sic expresse Felix Potestas, loc. cit., num. 111, et alii passim.

(60. Detinens transumptum non authenticum scripturæ spectantis ad actorem, non tenetur vi monitorii illud consignare, sicuti nec testis revelare, quia simplex transumptum non authenticum non facit fidem, et monitorium debet intelligi solum de scriptura authentica, et faciente fidem. Barbosa cit. alleg. 96, num. 51, in fine, cum Suarez, Filiuc., Bonac., Machado, Homobon., ibi citatis.

(61. Sciens aliquem detinere scripturam alienam, ex quo, ipso solo præsentate tanquam confidente communicavit dictam scripturam cum suo avvocato, vel procuratore, non tenetur vi monitorii revelare, quia id faciendo incurreret infamiam, omnes enim, qui id scirent, recusarent ejus amicitiam, et tanquam infidelem et infamem refugerent; monitorium autem non obligat ad revelationem scripturæ, quando ex tali revelatione infamia sequitur: Diana, part. ix, tractat. 8, resol. 48, in fine; Tancred., tom. V, tract. 4, quæst. 18; Felix Potestas, loc. cit., num. 121, et alii passim.

(62. Cum quis, ne creditores, aliqua sua bona adjudicent, illa vendit in confidentia enidam suo amico, hic amicus, si talis venditor monitus nolit satisfacere creditoribus, et nullam ipsi sequatur notabile damnum, tenetur vi monitorii revelare talia bona, quia est particeps peccati talis vendentis, quando enim non revelat, est causa cur talis vendens non solvat, sicuti censetur causa peccati, qui occultat bona sibi a fure ad custodiendum tradita. Bonacina, tom. 1, disp. 6, *De obligat. denuntiani*, punct. 5, § 6, num. 7; Felix Potestas, loc. cit., num. 184, ubi recte subjungit, quod qui occultant bona, ne ob æs alienum, vel ob delictum patratum capiantur a creditoribus, aut a fisco, tenentur ex vi monitorii revelare, quia talia bona non possunt occultari, aut retineri in fraudem creditorum et fisci, quibus de jure sunt applicata. Idem dic de contractibus fidei initis in fraudem creditorum vel fisci.

(63. Nemo tenetur denuntiare vi monitorii, quando tempore publicationis, et excommunicationis debebat extra territorium episcopi excommunicantis. *Communis*, per textum in cap. *Ut animarum* 1, De constitutionibus, in 6, ibi: « Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune; » et cap. *Romana* 5, De sentent. excommunicat., in 6, ibi: « Porro excommunicationum sententiæ... subjectos ejusdem jurisdictioni

Archiep. tantum ligant. » (64. Qui autem ad dictum territorium revertitur, seu ibi domicilium figit, nondum facta tertia monitorii promulgatione, tenetur revelare, si monitorii sit certior effectus, quia talis revera est subditus illius episcopi tempore, quo urget ejus præceptum. Pontas, verb. *Monitorium*, caus. 19, n. 2; Felix Potest., loc. cit., num. 203, cum Bonacina, cit. disp. 6, *De obligat. denuntian.*, et alii passim. (65. Item denuntiare tenetur, qui exit a tali territorio jam facta prima monitorii promulgatione, licet exeat animo non revertendi, sed perpetuo alibi habitandi, quia satis est eum subditum fuisse illius episcopi, cum prima notio promulgata est, quandoquidem per monitorii citationem ad revelandum jurisdictioni perpetuatur; cap. *Proposuit* 19, De foro competenti, et *Glossa*, *ibidem*, verb. *Præventus*, ubi expresse dicit: « Sic ergo patet, quod per solam citationem perpetuatur jurisdictioni, tam ordinarii, quam delegati; » et ad id citat. l. *Si quis* 7, ff. *De judiciis*, et l. *Ubi ceptum est* 30, ff. *De jurisdict. omn. judic.* et quinque alias Pontificias decretales: Pontas, loc. cit., n. 3, Barbosa, cit. allegat. 96, n. 73, cum Henriq., Sayr., Lazar., Genuens., et aliis ibi citatis.

(66. Item a fortiori tali monitorio ligatur reus delicti v. g. furti, propter quod promulgatum est monitorium, etiamsi promulgatum sit post ejus discessum a tali territorio, quia remanet subditus ratione delicti, in cujus enim territorio quis deliquit, ejus jurisdictioni subicitur, licet alias ei subiectus non sit; cap. *Postulasti* 14; cap. *Proposuit* 19; cap. *Licet* 20, De foro competenti; c. *De illis* 1, De raptoribus; cap. *Placuit* 6, quæst. 3, et *Authent. Qua in provincia*, Cod. *Ubi de criminibus agi oportet*, ubi sic expresse habetur: « Qua in provincia quis deliquit, aut in qua pecuniarum aut criminum reus sit... illic etiam juri subjaceat. » Unde episcopi loci ubi talis commisit delictum furti, et hujusmodi, potest eum in alieno territorio citare, requirendo v. g. consensum episcopi illius territorii, ut permittat citationem per nuntium, aut litteras, vel ut ipse per suos ministros notificet delinquenti monitorium ab episcopo loci delicti latum, cui, si non obtemperet, excommunicationem monitorii incurrit, alias quilibet facinorosus excommunicationes justissimas facile subterfugere posset, et episcoporum potestatem contemnere, et ab eorum jurisdictione quoad delictorum punitionem se eximere malitiose in alias dioceses aufugiendo, quandoquidem ibi plecti non posset ob crimen ibi non commissum, quod nullimode est concedendum, cum fraus, et dolus nemini patrocinari debeant, textu expresso c. *Sedes* 15, cap. *Ex tenore* 16, De rescriptis; cap. *Ex litteris* 2, De dolo et contumacia; cap. *Tuæ* 12, De clericis non residentibus; et l. *In fundo*, ff. De rei vindic., l. *Cum*, hi ff. *De transact.*, et l. *Si legatarius*, Cod. *De legatis*; cum similibus. Sic Pontas verb. *Monitorium*, cas.

19, n. 4; Felix Potestas, loc. cit., n. 213 et sequent., et alii passim.

(67. Superiores regulares possunt suos subditos per monitorium citare, et censuris ligare ubicunque, etiamsi extra eorum territorium existant, sive deliquerint extra, sive intra eorum territorium, quia monachus, seu regularis, ubicunque sit, semper est sub jurisdictione abbatis, seu superioris, quem vice Dei super caput suum imposuit ex cap. *Statuimus* 3, caus. 19, qu. 3, et cap. *Si religiosus* 27, De elect., in 6, cum similibus. Sic Pellizzar., tom. II, tract. 9, tit. 3, n. 65; Diana, part. vi, resol. 34; Villalobos, tom. I, tr. 6., n. 16; Felix Potestas, loc. cit., num. 214 et seqq., et alii communiter.

(68. Regulares, scientes rem de qua loquitur monitorium episcopi, non tenentur denuntiare, et si non revelant, non sunt excommunicati, quia sunt exempti a jurisdictione ordinariorum, adeoque quoad hoc non tenentur eis parere, nec possunt suis censuris ligari, arg. cap. *Ut animarum* 2, De constitutionibus, in 6, et cap. *Romana* 5, De sentent. excomm., in 6, cum similibus, Barbosa, citat. alleg. 96, n. 80, Marcell. Vulpe, in *Praxi judiciali fori ecclesiastici*, cap. 2, n. 14, et communis aliorum.

(69. Obligati ad denuntiandum, si non denuntient intra terminum in monitorio præscriptum, qui solet esse quindecim dierum, peccant mortaliter, et incurrunt excommunicationem, nisi ignorent monitorium, vel sint legitime impediti, aut alia justa causa excusetur. *Communis*. (70. Qui autem intra terminum non revelaverit ob ignorantiam monitorii, vel ob legitimum impedimentum, aut ob aliam justam causam, istis cessantibus, tenentur revelare, etiamsi elapsam jam sit tempus ad revelandum præfixum, quia terminus non apponitur ad finiendam obligationem denuntiandi, sed ad eam sollicitandam. Barbosa, dict. allegat. 96, n. 76, cum Navarro, Suarez, Escobar, Reginal., Lazar., Diana, Raynaud., Bonacina, et aliis ibi citatis.

(71. Mortuo superiore, etiam papa, intra terminum monitorii, seu edicti, expirat monitorium, seu edictum; sicut etiam expirat, si superior jurisdictionem amittat, quia mandata superiorum expirant morte mandantis, sive res sit integra, sive non, quando non dantur per modum legis universalis, sed simplicis præcepti, ut fit in monitorio: Cabassut., *Juris canon. theor. et prax.*, lib. v, cap. 15, in fin.; Graffius, *Decis. aur.*, lib. iv, cap. 2, n. 26; Leander, *De censuris*, tract. 1, disp. 4, q. 23; Tancred., tom. V, tract. 4, quæst. 7, n. 5; Felix Potestas, verb. *Monitorium*, cas. 16, et alii. (72. Si autem censura jam fuerit contracta ante superioris mortem, non tollitur per ejus mortem, ut tenent supracitati doctores, sed per absolutionem, quæ in monitoriis solet reservari, et impendi, nisi satisfacta parte, nempe nisi obediat. Qua satisfactione peracta, seu obedientia præstita etiam exsecutor monitorialium papalium potest ab ea absolvere,

uti resolutum fuisse asserunt Raynaud, et Marc. Ant. apud Barbos., cit. allegat., 96, n. 42. (73. Et etiam confessarii privilegiati, uti regulares, qui, satisfacta parte, habent privilegia absolvendi in foro conscientiae ab omnibus excommunicationibus reservatis pontifici, exceptis contentis in bulla Coenae, et aliis sex casibus intra Italiam, et extra Urbem de mandato Clementis VIII reservatis, ut patet ex adductis sub verb. ABSOLUTIO, art. 1. a n. 41 et verb. EXCOMMUNICATIO, art. 7, n. 2 (74. Ab excommunicatione vero lata, et sibi specialiter reservata in monitorio ab episcopo non possunt regulares absolvere sine speciali ejusdem facultate, ut patet ex adductis sub d. verb. ABSOLUTIO, art. 1, n. 41, sed potest absolvere solus ipse episcopus, vel ejus delegatus, vel ejus successor, pro quo venit etiam capitulum sede vacante; et in casu appellationis potest ab ipsa solvere metropolitanus, et legatus Sedis Apostolicae, et summus Pontifex semper, ut patet ex adductis sub d. verb. EXCOMMUNICATIO, art. 7, n. 3 ad 7.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

(75. De praelatis vere, et proprie nullius diocesis, quaestio est inter doctores, an concedere valeant monitoria, de quibus hoc in articulo agitur. (76. Affirmant nonnulli, ea moti ratione, quod concilium Tridentinum, sess. xxv, cap. 3, *De reformat.*, tametsi jus concedendi haec monitoria videatur concedere episcopis, nomine tamen episcoporum veniunt et praelati vere, et proprie nullius; vide Raynaud., *De monitor.*, part. 1, quaest. 8, tum ab eo citatos.

(77. At praevaluit opinio negativa, quam ultra allegatos ab auctore hic, n. 8, innixi pluribus resolutionibus sacrae congregationis ejusdem concilii interpretis sequuntur Gallemart. ad concil., *loc. cit.*, Fagnan., in cap. *Accedentibus*, n. 23, De excess. praelator.; cardinal. Petra ad *constitut. 4 Callisti III*, sect. 7, n. 64, et seq. Clement. *Concord. Pastoral.* part. II, cap. 23, n. 2 et seqq. Utitur enim concilium non modo dictione taxativa, sed et universali negativa: « a nemine, praeterquam ab episcopo, » qua dicitio negat omnia possibilis, et magis negat, quam affirmativa affirmet. Cui ad majorem expressionem subsequitur, vigoremque addit dicitio *prorsus*, qua est praecisa, absolutamque excludendi voluntatem in proferente demonstrat. Quocirca etiamsi praelati vere, et proprie nullius venire soleant nomine episcoporum; fallit id, ubi contraria, ut hic, est voluntas loquentis.

(78. Quod ait auctor n. 12 esse monito-

SUMMARIUM.

1. Monopolium unde dictum? — 2. Monopolium quid sit? — 3. Monopolium committitur pluribus modis, qui assignantur. — 4. Monopolium committunt, qui statuunt, ne quis accedere possit ad aliud molendinum, vel ad aliud furnum, quam ad illum talis domini. — 5. Item monopolium committunt laniones, qui certam tantum quantitatem car-

ria illis tantum concedenda, quorum interest, id non est ita intelligendum, ut interesse potentium ipsa monitoria sit plane exploratum. Recte enim Raynaudus, *De monitor.*, part. I, c. 1, quaest. 12. « In dubio quoque (ait) potest ei concedi monitorium, si alioqui periclitaretur res, pro qua monitorium petitur, ita ut, nisi tunc obtineretur monitorium, esset postea futurum, ut, corrupto et declarato juridice potentis jure, dilapidata et aversa fuisset. »

(79. Nec est indistincte verum, quod asserit auctor n. 21 concedi haud debere monitoria, quando personae sunt certae, propterea quod suppetunt tunc remedia ordinaria. Distinguenda enim est materia spiritualis a materia temporali et in materia hac temporali distingui debent personae ecclesiasticae a laicis.

(80. In materia spirituali, si episcopus opportunum id esse censuerit, poterit urgere per monitorium personam certam ad praestandum, quod debet, maxime ubi alia media non sint ad manum, vel difficiliora appareant. Haec enim materia cum per se, et directe pertineat ad iudicem ecclesiasticum, non prohibetur ipse uti medio efficaci, cujusmodi est monitorium, ut adigat ad praestandum, circa eam, quod ratio postulat. Raynaud., *De monitor.*, part. I, cap. 1, quaest. 8.

(81. In materia temporali idem juris obtinet; si persona sit ecclesiastica. Subest enim haec persona foro ecclesiastico. Nil propterea vetare potest, quominus adigatur ea ad praestandum, quod debet, adhibito valde efficaci medio, scilicet intenta per monitorium excommunicatione. Idem auctor *ubi supra*. Confer etiam Suarez, tom. V, III part. d. 20, sect. 1, n. 13, et Avil., II, p., cap. 5, disp. 2, dub. 1, conclus. 2.

(82. At res aliter in materia hac temporali se habet, si persona sit laica. Hoc enim in casu sibi vindicat, quod indistincte et male dicitur, non posse concedi monitorium, ubi persona est certa. Ratio autem est, quod persona laica habet iudicem proprium adeoque coram eo conveniri potest, et debet via ordinaria, ubi est certa. (83. At, cum persona, qua laesit, occulta est et incerta, tunc iudex saecularis cogitur ferri, propterea quod vim non habet aliter urgendi conscientiam, quam per praecceptum, caretque vi coactiva interioris. Quapropter recurri debet ad iudicem ecclesiasticum, qui per censuram generalem etiam personas incertas potest ad officium compellere; Raynaud., *ubi supra*.

(84. Vide et alia de monitoriis apud mox laudatum auctorem.

MONOPOLIUM.

nis ad lanienam deferunt, ut illum carius vendant. — 6. Item monopolium committunt aromatarii statuentes, quod nullus ex eis possit dare coram haeredibus defuncti pro ipsius exsequiis, nisi prius solverint eisdem aromatariis totum id, quod defunctus debebat. — 7. Pecuniam undique congestam ita ad se redigentes, ut quasi monopolium pecuniae facere videantur, monopolii poenis sunt puniendi. — 8.

Mercatores conventionem conspirantes, ut non nisi pretio summo vendant, et non nisi pretio infimo emant, monopolium committunt, et peccant contra justitiam cum obligatione restituendi. — 9. Adducuntur jura pro nostra assertione. — 10. Possunt autem principes seu magistratus ex justa causa licite concedere uni, vel pluribus, ut ipsi soli certas

(1. Monopolium est sic dictum a verb. Graeco *μόνος*, quod est *unum*, et *πώλιον*, quod significat *vendere*, ut observant Silvester, in *Summa*, verb. *Monopolium*: Brugiot., *Institut. crimin.*, lib. II, tit. 16, n. 2; Ursaya, *Institut. crimin.*, lib. II, tit. 4, n. 7, et alii.

(2. « Unde monopolium est, quo unus, vel plures mercatores inter se propria auctoritate conveniunt, ut coemendo merces certi generis, eas carius divendant, efficiendo in praerudicium reipublicae, ut vix alibi inveniri possint. Sic in re communis. »

(3. Monopolium committitur multipliciter, et 14 modos recenset Azeved., *Recopil.*, lib. VIII, tit. 14, l. IV, per tot.; Armendar. autem *ad leges Navarr.*, lib. III, tit. 20, *De confratr.*, n. 2, secutus ab Ursaya. *Institut. crimin.*, lib. II, tit. 4, n. 9, duodecim modos numerat: nempe quando illicitae pactiones concurrunt, aut paciscuntur, ut species diversorum corporum negotiationis, non minoris, quam inter se statuerint, alicui vendantur: quando homines congregati inter se conspirant, et impediunt, ne aliquis deponat in tali causa, qua forte concernit dominum talis loci civem, aut alium; si quis conetur impedire, ne quis exerceat negotiationem vini, aut alterius rei praeter eum, etiam in vim rescripti principis; si aliqui conveniant, ne deferant frumentum in mercatum proximum, ut dominus illius loci vendat suum, vel ut homines illius loci prius suum vendant; si aliqui conveniant, quod alicui habenti possessionem ruri nullum praestetur auxilium, ne quis labore in possessionibus illius; si artifices inter se paciscantur, ne ullus ipsorum in illa arte instruat alios, nisi filios, aut nepotes illorum; si ipsi paciscantur, ne recipiant aliquem addiscentem, nisi immensum det pretium singulis annis, et quod non ostendent ei, nisi remaneat per tres annos, id quod possent docere eum in uno anno; si cives conveniant, ut officinae et stationes tali pretio, et non minori locentur, vel si locatores equorum conveniant, quod non locabunt equos, nisi tali pretio, vel si domini domorum conveniant, ut augeatur in immensum pensio domorum; si mercatores agant, ne alius deferat frumentum, vel vinum, seu alia venalia, donec ipsi vendiderint, vel quod naves aliorum impediuntur, vel retineantur. Qui dat arrhas in emptionem omnium aromatatum civitatis, ut postea ipse carius vendat. Item, si quis emat totum frumentum, ut alii ab eo emant. Si mercatores nemorum, vel alii conveniant, ne emant jugerum, vel arpentum lignorum, vel alias merces, nisi in tali pretio. Si artifices conveniant, ne quis, quod alteri commissum sit opus, impleat, aut ne injunctam alteri sollicitudinem alter incipiat. Zaul.; tit. I, lib. III, rubr. 30, n. 32.

merces vendant. — 11. Imo principes talia, et similia privilegia vendere solent, et licite possunt ad subveniendum necessitatibus urgentibus in bonum commune, si concurrant condiciones requisitae ad justum tributum, seu gabellam. — 12. Alia ad rem ad n. 13. — Subnect. *Addit. ex aliena manu* ad n. 19.

(4. Monopolium committunt, qui statuunt, ne quis accedere possit ad aliud molendinum, vel ad coquendum panem ad aliud furnum, quam ad illum talis domini. Decian., lib. VII, cap. 21, n. 21; Conciol., *Resolut. crimin.*, verb. *Monopolium*, resolut. 1, n. 2; Cohell., *ad Bull. bon. regim.*, c. 31, sub n. 228; Ursaya, *loc. cit.*, n. 28, et alii.

(5. Item ex eadem ratione monopolium committunt laniones, qui certam tantum quantitatem carnis ad lanienam deferunt, ut illam carius vendant. Jodoc., in *Prax. crimin.*, cap. 132; Ursaya, *loc. cit.*, n. 29, et alii.

(6. Item monopolium committunt aromatarii statuentes, quod nullus ex eis possit dare ceram haeredibus defuncti pro illius exsequiis, nisi prius solverint eisdem aromatariis totum id quod defunctus debebat. Farin., in *Pragm. crimin.*, verb. *Monopolium*, resolut. 1, n. 4; Ursaya, *loc. cit.*, n. 30, et alii.

(7. Pecuniam undique congestam ita ad se redigentes, ut quasi monopolium pecuniae facere videantur, monopolii poenis sunt puniendi. S. Pius V, constit. 118, *In eam*, § 3, *Quicumque*; Nicol., in *Flosc.* verb. *Pecunia*, n. 2.

(8. Mercatores conventionem conspirantes, ut non nisi pretio summo, seu rigoroso vendant, et non nisi pretio infimo emant, monopolium committunt, et peccant contra justitiam cum obligatione restituendi, quia respublica videtur habere jus, ne fiant huiusmodi monopolia in damnum ipsius. Quamvis enim tale pretium summum respectu venditionis, et pretium infimum respectu emptionis per se sistat intra limites justii pretii, ratione tamen dictae iniquae conventionis evadit injustum, quia, ipsa exclusa, plures mercatores venderent, et respective emerint pretio medio, et alii interdum venderent pretio infimo, et emerent pretio summo; quod cederet in maximum reipublicae beneficium. Unde cum talis iniqua mercatorum conventio privet rempublicam hoc maximo beneficio, ad quod habet jus, videtur esse omnino contra justitiam, et obligare ad restitutionem. Sic tenent Rebellus, Sotus, Navarrus, Palatius, Ledesma, uterque Medina, Valentia, Arnilla, Silvester, Conradus, et alii apud Salas, dub. 37, n. 3, et apud card. de Lugo, tom. II, dist. 26, sect. 12, n. 172, ubi cum Diana subjungit, quod id maxime locum habet, quando aliquid sub hasta venditur, contra Molinam, Lessium, Aragon., Baun, Vegam, Angles, et alios dicentes tales mercatores non peccare contra justitiam, nec obligari ad restituendum.

(9. Nostra autem assertio innititur juris regulae a Greg. IX laudatae in c. *Si culpa* 9, De injuriis et damno dato, ibi: « Qui occasionem damni dat, damnum dedisse vide-